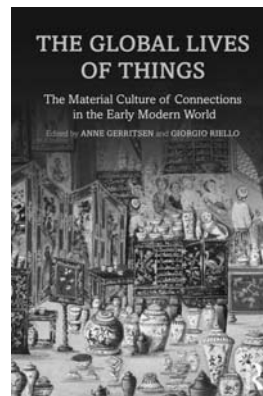

OPINII DESPRE CĂRȚI

În obiectiv: *The Global Lives of Things: The material culture of connections in the early modern world*, edited by Anne Gerritsen and Giorgio Riello, Routledge: London and New York, 2016, xiv + 266 p.

SENSURI ALE GLOBALULUI ÎN DISCURSUL ISTORIC CONTEMPORAN

VIOREL VIZUREANU

Institutul de Filosofie și Psihologie „C. Rădulescu-Motru” al Academiei Române
Universitatea din București

În mod destul de previzibil, dată fiind evoluția societății contemporane, prezența mediului universal și global (după cum vom vedea, distins în multe abordări de primul) în contextul atât al teoretizărilor cât și al practicii efective este interogată din ce în ce mai mult în ultima vreme din punct de vedere al scrierii istorice. Noi propuneri sunt menite a satisface atât diversificarea inerentă a specializărilor (în sensul unei progresive și tot mai accelerate diviziuni a muncii intelectuale), precum și consolidarea demersurilor trans- și inter-disciplinare, cât și ceea ce s-ar putea numi noile așteptări sau sensibilități – mai dinamice, mai cosmopolite – ale cititorului / publicului de azi. Într-un fel sau altul, maniera în care discursul istoric se (re)modelează în zilele noastre – într-o măsură mult mai mare decât altă dată – este totodată, rezultatul, cel puțin parțial, al așteptărilor în cauză, și un factor în evoluția (accelerarea, rafinarea, cenzurarea etc.) acestora.

O primă distincție pe care merită să o menționăm în acest context și care exprimă o reflexie cu privire la maniera în care acest element se regăsește în – dar și decide cu privire la – demersurile istorice din ultimele trei decenii este cea dintre o istorie universală „veche” și una „nouă”. Astfel, sintetic și programatic totodată

vorbind, pentru editorii seriei „New Oxford World History”, „«noua» istorie universală accentuează conectivitatea și interacțiunile de tot felul – culturale, economice, politice, religioase și sociale – ce implică populații (*people*), spații (*places*) și procese”¹.

„Vechea” istorie universală ar fi, în mod evident, una în care conectivitatea și interacțiunea dintre diferitele comunități sau unități politice, administrative etc., la diferite niveluri de organizare ale acestora, nu sunt tematizate și cu atât mai puțin considerate categoriile fundamentale ale descrierii realității. Dar nu numai atât. Într-o prefață ce însoțește unul dintre volumele seriei amintite, cei doi editori fac unele precizări suplimentare cu privire la diferite forme – evident deficitare, dacă este să privim din perspectiva unei așa-numite corectitudini politice a muncii de cercetare științifică – pe care le-a luat istoria universală².

Astfel, cum era de așteptat, cea mai răspândită dintre ele a fost cea marcată de europocentrism, mai corect de occidentalocentrism³. O istorie de acest fel conținea în proporție covârșitoare informație istorică despre Europa și Statele Unite, apreciate concomitent ca focare de conducere politică mondială și drept cele mai importante modele culturale pentru întreaga umanitate. În contrapartidă, mai existau și istorii universale dedicate aproape total „celuilalt” de pe glob – dar senzația care se crea astfel era, pe de o parte, de decuplare organică între cele două zone, iar pe de altă parte, pe urmele acestei decuplări, oferirea unei imagini de straniețate sau exotism pentru aceste alte culturi / istorii. În fine, un al treilea model se remarcă prin faptul că preocuparea principală consta în prezentarea realizărilor datorate marilor civilizații, de la construcții arhitecturale memorabile până la religiile cele mai influente, cele mai marcante conflagrații și cei mai puternici conducători. Foarte puțin în schimb despre viața cotidiană a oamenilor obișnuiți sau despre fundalul economic și social al civilizațiilor în cauză. Aceasta reprezenta în fapt reduplicarea tiparului vestic în lectura istoriilor celorlalte popoare: „reușita în istorie” a Europei era căutată – conștient sau nu – și în marile civilizații ale restului lumii. În toate aceste abordări, interacțiunile complexe și subtile, ce pot fi regăsite pe întreg spectrul activităților, comportamentelor, bunurilor etc. indivizilor de pe ambele „maluri” ale globului nu erau însă prezente. Complexa coabitare intercivilizațională era restrânsă la marile migrații, conflagrații sau marile trasee comerciale, liniare și, de cele mai multe ori, încadrate în niște tipare cu totul previzibile, bazate pe falii culturale dihotomice (civilizație–înapoiere, progres–tradiție ș.a.m.d.).

¹ Citat din prezentarea pe care editorii și-o fac pe propriul site: <https://global.oup.com/academic/content/series/n/new-oxford-world-history-nowh/?cc=ro&lang=en&>, accesat la 12.02.2017.

² Bonnie G. Smith și Anand A. Yang, „Editor’s Preface”, în Daniel R. Headrick, *Technology: A world history*, Oxford University Press, Oxford etc., 2009, p. ix.

³ Asimilarea extrem de răspândită și preluată fără un minim examen critic a Europei cu Occidentul ne arată cu claritate fie și numai prin ea însăși o lipsă (măcar) de atenție pentru diversitatea Europei, pentru istoria / istoriile sale, constituindu-se într-un caz particular a ceea ce se întâmplă în orizontul discursului cu privire la „universalitate”.

Anticipând concluziile cu privire la acest tip de abordare, ceea ce ar trebui pus ferm în discuție este, în definitiv, însăși depășirea viziunii dualiste – concomitent cu adoptarea a ceea ce putem numi un „continuum geografic global”, în care dozele de inter- și intra-civilizațional pot fi diferite, dar ar trebui să fie prezente în mod necesar în toate cazurile analizate. Aceasta ar însemna totodată și spargerea identităților ferme (civilizaționale, culturale, naționale etc.), fluidizarea acestora. Un astfel de model, el însuși neconvențional și deconcertant prin raportare la istoriile universale – și chiar globale – clasice, este cel oferit de lucrarea editată de Anne Gerritsen și Giorgio Riello pe care o prezentăm în a doua parte a studiului nostru, prilej cu care vom oferi totodată și unele repere hermeneutice suplimentare.

Revenind însă temporar la observațiile noastre anterioare, să notăm cum, în actuala istorie universală, numită și de ea „the «new» world history”, B. Weinstein sesizează anumite particularități prin raportare la forma veche a acesteia, anume faptul că este prin excelență un domeniu pedagogic (*a pedagogical field*), prin neglijarea *a fortiori* a ceea ce se poate numi cercetarea specializată și profesionalizată⁴, precum și că adoptă o explicită strategie de descentralizare istorică a Occidentului (sau de provincializare a Europei⁵), urmând pentru aceasta diverse căi de atac. (Rămâne de cercetat, dincolo de scopul pozitiv al demersului de a oferi o alternativă / un supliment / un complement istoriilor europocentrice, în ce măsură aceste încercări nu se constituie, mai mult sau mai puțin conștient și aici, într-o nouă ideologie, una inversă celei precedente, dar nu mai puțin eficientă pe termen lung.)

Pe această distincție, ea însăși una nouă, se grefează însă de curând o alta, care implică accente metodologice noi. Ne referim aici la distincția pe care unii autori precum Diego Olstein o stabilesc între istorie universală *tout court* și istorie globală. Astfel, pentru acest autor

„istoria universală adoptă lumea ca ultimă unitate de analiză și caută fenomene care au avut un impact asupra umanității ca întreg (de exemplu, schimbări climatice, probleme legate de mediu, calamități) sau procese care au adus diferite societăți în contact (comerțul, migrația, cuceririle, difuzia culturală), încă înainte ca lumea întreagă să devină interconectată prin procesul globalizării.”⁶

⁴ Barbara Weinstein, „History Without a Cause? Grand Narratives, World History, and the Postcolonial Dilemma”, *International Review of Social History* 50 (2005), p. 79. Este interesant însă de remarcat faptul că una dintre lucrările la care și Weinstein face referință și constituie, oricum, un excelent compendiu al punctelor de vedere esențiale în această privință, ne referim aici la *The New World History: A Field Guide for Teachers and Researchers*, editată de Ross E. Dunn *et al.*, pretinde a se adresa deopotrivă profesorilor și cercetătorilor, prin însuși subtitlul ales.

⁵ O lucrare semnată de Dipesh Chakrabarty se intitulează exact *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*, Princeton University Press, 2007.

⁶ Diego Olstein, *Thinking History Globally*, Basingstoke and New York: Palgrave MacMillan, 2015, p. 27.

Pe de altă parte,

„istoria universală diferă în mod subtil de istoria globală prin aceea că lumea la care ea se referă, cea mai largă unitate de analiză, este lumea așa cum era determinată și articulată înainte de procesul globalizării. Această distincție subtilă devine și mai evidentă atunci când ne uităm la diferența temporală uriașă presupusă de cele două istorii: în timp ce istoria globală se oprește asupra ultimilor 500 de ani, istoria universală acoperă ultimele 2,5 milioane de ani.”⁷

Deplasând acum atenția propriu-zis asupra volumului pe care îl avem aici în obiectiv⁸, trebuie remarcat că, deși este situat de la bun început de editori într-un mod foarte lapidar, ca fiind la „intersecția dintre istoria globală și cultura materială” (p. xi)⁹, nu ne putem aștepta ca un astfel de demers – tocmai în aceste timpuri de interconectare disciplinară (ce reflectă ceea ce s-ar putea numi o globalizare internă a cunoașterii, *i.e.* considerarea cunoașterii ca un „glob”, ca o rețea inextricabilă de gradienti disciplinari cognitivi, exprimând ei înșiși diferențe și nu identități în sens tare; am putea vorbi, în bună măsură, dată fiind prezența astăzi în orice demers a unei componente ideologice, chiar de *o auto-globalizare a cunoașterii*, o globalizare pe care cunoașterea însăși – firește, prin intermediul indivizilor și a politicilor concrete – și-o impune ca fiind valoarea sa determinantă de astăzi) – să nu presupună implicarea tuturor disciplinelor conexe, ce formează astfel ceea ce am putea numi un fel de „ghem hermeneutic”. Astfel, vor regăsi aici în mod „natural” – natural pentru investigațiile contemporane de acest tip – aspecte ce marchează deschiderea istoriei spre artă, știință, antropologie, etnografie, sociologie, muzeografie, studii literare¹⁰ etc.

Înainte de a trece la abordarea efectivă a lucrării, unele precizări suplimentare de încadrare se impun. Cum aminteam anterior, pentru unii teoreticieni din domeniu istoria globală constituie un tip aparte de istorie, o istorie care pleacă în mod nemijlocit de la o realitate concomitent globalizată, globalizantă (care presupune mecanisme, procese etc. concrete prin care lumea devine una unitară, condensată, interconectată etc.; printre acestea putem aminti rapid telecomunicațiile și transportul) și globalizatoare (care este susținută de discursuri care atrag – centripet să spunem – toate fenomenele, procesele, identitățile etc. în sfera explicativă a globalizării; pe

⁷ *Ibidem.*

⁸ Această parte reprezintă, cu anumite modificări, recenzia în limba engleză făcută respectivei lucrări, ce va apărea în *Analele Universității București. Seria Filosofie*, vol. 66, nr. 1, 2017.

⁹ Vom oferi în continuare referințele citatelor extrase din volumul analizat prin paranteze inserate în text.

¹⁰ Dar este important de semnalat că aceste aspecte nu țin pur și simplu de ceea ce s-ar putea numi subdisciplinele consacrate respective: istoria artei, istoria științei etc. Acestea însele sunt relativizate, diluate, intersectate, rezultând demersuri hibride, fluide chiar, fără o încadrare strictă / clasică nici într-un sens mai restrâns al diviziunii muncii științifice.

scurt, nimic nu mai poate fi astăzi abordat, *i.e.* înțeles, în sens pozitiv sau negativ, decât din această prismă). Pe scurt, după cum precizează Diego Olstein, istoria globală reprezintă un demers care „adoptă lumea interconectată creată de procesul globalizării drept unitatea sa de analiză, ce oferă contextul de referință pentru analiza oricărei entități, fenomen sau proces istoric”¹¹.

Cineva s-ar putea gândi aici cu destulă îndreptățire la o posibilă invocarea a ceea ce se numește „efectul fluturelui”, descoperit de Edward Lorenz¹². Însă, apreciem, în acest din urmă caz, ceea ce primează este interdependența ca atare – nonliniară și aici! – și nu factorul temporal, ca măsurare a propagării și de apariție a unui efect. Mai mult, efectul este impredictibil și poate fi considerat și ireversibil. Altfel spus, nu înregistrăm aici fenomenul de minimă comprimare spațio-temporală, care constituie una din expresiile preferate prin care este descris fenomenul globalizării. Cele două puncte, de plecare și de sosire, sunt situate atât la mare distanță în spațiu, cât și separate de un interval semnificativ de timp. Deci, dincolo de această posibilitate, istoria universală prezintă într-adevăr un univers ca totalitate, dar unul în care prevalează unitățile geografice stabile, fie ele mai mari sau mai mici, care constituie totodată și unități de sens – unități auto-suficiente de conferire a unui sens stabil. Aceste unități intră în contact doar punctual, tangențial, eventual contingent, chiar dacă relațiile dintre acestea reprezintă un orizont mereu invocat pentru a explica acțiunile sau comportamentul fiecăreia dintre ele. Istoria universală le poate parcurge și epuiza.

Prezentul demers colectiv se revendică în principal de la surse teoretice poziționate în ultimele două decenii ale secolului trecut, precum contribuția inovatoare adusă de volumul editat de Arjun Appadurai în 1986 (*The Social Life of Things*), precum și de cel de autor din 1987 al lui Daniel Miller (*Material Man and Mass Consumption*), respectiv reconfigurarea sensibilă a acestei tendințe după un deceniu prin ceea ce editorii numesc „the global turn”, ceea ce în fapt punctează maniera în care globalizarea afectează discursul științelor socio-umane și umaniste. Prin urmare, „lucrurile” prezentate „nu sunt doar lucruri cu vieți sociale, ci și cu traiectorii globale” (p. 3). Altfel spus, socialul „adăugat” lucrurilor nu (mai) este un social imediat, ci este mai amplu, se diversifică prin multiple ramificații spațiale, dar și temporale, care chiar dacă nu presupun *stricto sensu* acea amintită comprimare spațio-temporală identificabilă ușor în zilele noastre, imprimă o necesitate metodologică a abordărilor istorice ce se ocupă chiar și de începuturile modernității.

Firește, aceste traiectorii globale pot fi explicate (precum în cazul naturii moarte de secol XVII pictate de Antonio de Pereda și invocate de editori, unde apar

¹¹ Olstein, *op. cit.*, p. 24.

¹² Pentru o prezentare extinsă a acestuia, vezi Edward Lorenz, *The Essence of Chaos*, University of Washington Press, Seattle, 1995, în special pp. 181–184.

obiecte de provenințe geografice foarte diferite) sau mai puțin vizibile, caz în care tocmai cercetătorul este menit a desfășura un efort hermeneutic clarificator complex în acest sens. Trebuie însă adăugat deîndată că lucrurile din această perspectivă nu reprezintă doar obiecte care sunt mișcate pur și simplu dintr-un punct al globului într-altul, în conformitate cu anumite date, oarecum statice, de „plecare” și de „sosire”. Într-un mod foarte explicit, editorii anunță că nu sunt interesați „doar în traiectoria care leagă fusuri orare și diferite regiuni geografice”, ci sunt preocupați „să exploreze impactul transformativ al acestor traiectorii asupra bunurilor însele” (p. 13–14). Dacă este să păstrăm drept cadru o traiectorie clasică, atunci – iar aceasta în mod necesar! – ceea ce pleacă din punctul X este altceva (uneori cu totul altceva din punct de vedere al sensului) decât ceea ce ajunge în punctul Y. E ca și cum lucrul respectiv ar avea viața lui proprie pe acest traseu, ca și cum ar trece prin diferite experiențe culturale care îl marchează într-un fel sau în altul.

Amintita reprezentare liniară a comerțului cu lucruri este deci cel puțin problematică, dacă nu chiar deformatoare de sens, în măsura în care ea nu dă seama de o multitudine de procese ce dau o identitate complexă și fluidă acestor trasee aparent rigide: se uită astfel de destinele lor perisabile, de implicarea subiectivităților umane concrete (cu dorințele, nevoile lor, induse în parte de societate etc.), de modificările – substanțiale uneori cum am spus – de sens suferite de obiecte de-a lungul acestor trasee, de schimbările suferite de înseși diferitele culturi ce se intersectează cu sau contribuie la destinele respective.

Este vorba deci de un traseu „intern” mult mai complicat, în care lucrul respectiv acumulează diferite sensuri pe parcurs – „sensul este creat în straturi” (p. 18) afirmă editorii în studiul lor introductiv. Aceasta înseamnă că pentru „a privi obiectele drept lucruri cu vieți globale, avem nevoie de un repertoriu de unelte disciplinare, metodologice și conceptuale, ca și să apelăm la o multitudine de perspective, de la istoria artei, arheologie și antropologie, la literatură și studii istorice, în special istorie globală” (p. 8). (Să remarcăm, încă o dată, cu prilejul acestei afirmații, că globalizarea nu reprezintă însă o simplă categorie *internă* acestui nou tip de discurs, ci o totodată o categorie producătoare, remodelatoare a structurilor discursive însele, *i.e.* o *meta-categorie*.)

Lucrarea se structurează în jurul a trei tipuri de obiecte ce implică prezența globalizării în analiza lor: obiecte ale cunoașterii globale, obiecte ale conexiunilor globale și obiecte ale consumului global, corespunzând celor trei motoare care au produs – din această perspectivă – în cadrele modernității timpurii însăși globalizarea, conturând ceea ce editorii menționează ca fiind „the so-called first global age” (p. 19): știința, comerțul și consumul. Fără a insista asupra acestei idei, să remarcăm doar că multe din obiectele studiate pot fi încadrate nu doar într-una din cele trei categorii, în măsura în care activitățile respective se suprapun deja deseori în configurarea traseelor în cauză.

Firește, anumite obiecte, în principal cele de lux sau având o valoare culturală / simbolică deosebită, au circulat, au fost dorite, schimbate etc. și înainte de această perioadă la ceea ce s-ar putea numi un nivel global. Dar, punctează Gerritsen și Riello, „[î]ncepând cu sfârșitul secolului al XVI-lea (...) se face remarcabil nu doar comerțul pe distanțe lungi cu bunuri de lux de valoare ridicată pentru piețele destinate elitelor, ci și creșterea continuă a fluxurilor regulate de mărfuri comercializate în vrac pe distanțe mari” (p. 4) (într-o formă ușor modificată, la p. 6 se afirmă că „din zorii secolului al XVI-lea (...) lumea comerțului a început să transforme lumea bunurilor”).

Deși sunt conștienți că generalizările privind obiectele favorite ale acestor conexiuni globale nu pot fi obținute în câteva pagini introductive, editorii propun totuși în textul inaugural unele minimale idei care pot ghida traseul cititorului prin această lume ce începuse să fie deja în modernitate deosebit de animată, cum ar fi cu privire la obiectele din argint, de ceramică sau textile.

Din punctul nostru de vedere, dincolo de cercetarea în sine, acest volum reprezintă, fără îndoială, și o expresie a covârșitoarei importanțe acordate materialității în cultura de astăzi. Societatea contemporană este – prin mai multe trăsături ale sale – una marcată de materialitate, este – oarecum simplist exprimat – una materialistă. Dar este vorba de o materialitate de un tip aparte. De fapt, am putea spune că trăim un timp al mixajului necesar, în care ceea ce se numește îndeobște element spiritual sau sufletesc este exprimat în mod necesar prin material (obiecte, mediu), iar materialul este reinterpretat prin lărgirea sensului său, presupunând includerea elementelor celui dintâi¹³.

Astfel, relativ la ultimul punct, într-un sens un obiect este „desprins” de propriul său suport material, este „colorat” intens cu toate acele aspecte ce reprezintă interacțiunile sale cu umanul, de la ideile, nevoile, practicile, individuale sau colective, care au dus la apariția acestuia, până la ceea ce constituie „viața” sa – schimburile, utilitățile, dorințele, afișările etc. în care este prins. Este vorba de o fenomenologie subtilă, complexă, depășind dualismul ce a caracterizat – cum spuneam – mult timp cultura europeană.

Acest aspect este bine surprins de una dintre autoare, Pamela H. Smith, care, plecând de contribuțiile lui Raymond Tallis sau Tim Ingold, afirmă că „în procesul reciproc dintre materie, mână, proces cognitiv (*cognition*) și intelect, materia din natură și corpul omenesc se amestecă. Într-adevăr, utilizarea uneltelor și dobândirea

¹³ Elementul material, de pildă, se poate constitui într-un statement personal. Astfel, Paula Negrea, un designer de pantofi vorbește într-un interviu despre „pantofi statement” și afirmă că prin creațiile sale „potențăm și dezvăluim THE TRUE YOU” (grafia aparține autoarei) (http://www.life.ro/fashion/paula-negrea-designer-daca-ai-pantofi-statement-sa-ii-lasi-pe-ei-sa-atraga-atentia-sa-cuceresti-cu-ei-sa-nu-ti-pui-si-mini-si-decolteu-si-ruj-rosu-si-poseta-extravaganta-16663139?utm_source=news.ro&utm_medium=article_box&utm_campaign=Box_Content_Promo).

aptitudinilor (*skills*) pot fi în cele din urmă văzute ca un proces evolutiv al interacțiunii dintre oameni, corpul omenesc și mediu” (p. 31). Această ipoteză se confirmă dacă ținem cont de numeroase aspecte care înfățișează maniera în care corpul uman este implicat în configurarea materialității / culturii materiale în modernitatea timpurie: utilizarea sa în procesele manufacturiere ca mijloc de verificare a anumitor proprietăți ale materialelor, ca sursă a anumitor substanțe utilizate, ca model pentru diferite procese naturale regăsite în acele substanțe utilizate, ca depozitar al cunoașterii (înțeleasă ca *habitus*) ce este transmisă de la o generație la alta, ca oferind etaloane pentru măsurarea diferitelor caracteristici ale lucrurilor etc. (p. 33).

Mai mult, sensurile suplimentare (ca și diferitele mixaje ale acestora) sunt oferite și din felul în care obiectele sunt alăturate unele altora. Referindu-se la acele *Kunstkammern*, cabinetele de curiozități care au precedat și au dus la constituirea muzeelor moderne, Gerritsen și Riello observă cum „colecțiile modernității timpurii au combinat obiectele naturale și cele produse de om într-un singur sistem unificator, ridicând [astfel] serioase semne de întrebare cu privire la distincția dintre lucrurile din natură și artefacte” (p. 10). Aici se situează punctul de plecare al demersurilor ce își propun să dezvăluie complexitatea motivațiilor care duc la alăturările în cauză.

După cum subliniază editorii, din punct de vedere metodologic ne vom întâlni în acest volum atât cu abordări care favorizează studierea proceselor și fenomenelor sociale pe termen lung în care sunt implicate categorii vaste de obiecte, cât și ceea ce ei numesc o „micro-metodologie care amintește de demersul «biografiei culturale»”, care se preocupă cu minuțiozitate de „experiențele individuale” ale anumitor obiecte manufacturate (p. 23)¹⁴.

Contribuțiile grupate în prima parte a volumului pleacă de la o înțelegere modificată a ceea ce se aprecia îndeobște până de curând ca fiind știința. Astfel, în loc să se concentreze pe ceea ce ar fi știința modernă a naturii ca realizare teoretică a unui proces evolutiv strict intelectual, exclusiv european, autorii se vor concentra asupra unor elemente care țin de ceea ce se numesc „culturi ale cunoașterii” (*cultures of knowledge*) sau cultură științifică. Mai mult, dincolo de rolul jucat în configurarea științei europene moderne de faptul că exponenții acesteia erau prinși într-o rețea complexă, globală, de relații, interacțiuni sau schimburi, se va evidenția cu acest prilej „importanța colectării, înțelegerii și aranjării (*displaying*) lucrurilor pentru dezvoltarea științei” (p. 14). Textele semnate de Christine Guth și Pippa Lacey se concentrează asupra efectului combinat (*interplay*) al localului și globalului în

¹⁴ Pe site-ul oficial al Centre of Global History al Universității din Oxford se vorbește despre „Macro-” și „Micro-histories of Globalization” (http://global.history.ox.ac.uk/?page_id=1772, accesat la 23.02.2017).

destinele moderne a două materiale, șagrinul, respectiv coralul. Ambele studii rețin maniera – am putea chiar să o numim dialectică – în care producția materialelor în cauză, consacrată în anumite areale geografice și ținând deci de acele culturi particulare intră în contact, se transformă dar și transformă la rândul său cunoașterea presupusă despre acestea sau fluxurile comerciale. Pe scurt, după cum observă Pamela H. Smith, avem de-a face aici cu „un proces mai degrabă reciproc decât liniar” (p. 31). Se atestă astfel prin cele două texte, precum și prin studiul autoarei menționat anterior, interrelaționarea intimă / modelarea reciprocă dintre cunoașterea științifică și comerțul cu bunuri și materii prime pe distanțe mari (p. 16).

Cea de-a doua parte a volumului cuprinde texte care într-un fel sau altul contestă reprezentarea liniară simplistă a comerțului pe care o menționam anterior. Găsim aici texte care se concentrează pe maniera în care penele și produsele meșteșugărești realizate din acestea în America de Sud sunt comercializate, receptate, (re)semnificate în context european (Mariana Françoșo); pe diversele semnificații pe care le putem atribui inventarului (de 1600 de pagini!) uneia dintre cele mai impresionante colecții de obiecte din secolul al XVI-lea, rămase după moartea lui D. Teodosio, duce de Braganza (Nuno Senos); pe obiectele utilizate de oficialii Companiei Olandeze a Indiilor de Est în relațiile cu populațiile indigene, cu relevarea manierei în care culturile respective s-au remodelat reciproc prin intermediul acestora (Susan Broomhall); pe interacțiunea dintre localnici și influența minoritate franceză din portul indian Pondicherry reflectate prin intermediul artefactelor sau a obiectelor menționate în diferite documente, cum ar fi inventarii, „ego-documents” etc. (Kévin Le Doudic). Așa cum observă și editorii volumului, aceste materiale pun serios sub semnul întrebării câteva dintre premisele fundamentale ale analizei clasice a schimburilor comerciale din acea perioadă: faptul că Europa era văzută ca locul privilegiat absolut al tuturor acestor rețele comerciale, un fel de focar spre care convergeau toate activitățile, care își primeau astfel și semnificația principală; sau faptul că schimburile respective erau „anonimizate” total, ca și cum persoanele implicate în acestea nu ar fi participat sub nicio formă cu propriile lor moșteniri culturale colective sau coloraturi individuale. Din această ultimă perspectivă se constată că tot acel comerț presupunea totodată rețele foarte active de persoane care ofereau sau colecționau acele obiecte, „reinterpretări intenționate ale semnificațiilor asociate unor obiecte specifice” sau chiar „remodelarea și transformarea obiectelor prin intermediul proceselor de personalizare, alterare și recombinare” (p. 19).

În fine, materialele din ultima parte a volumului se înscriu sub ipoteza ce ghidează numeroase studii contemporane în domeniu, anume că „obiceiurile legate de consum ale popoarelor din diferite părți ale lumii au fost modificate de artefacte,

bunuri și tehnologii provenind din alte continente sau regiuni ale lumii” (p. 19), iar vizate sunt aici îndeosebi materialele brute și nu produsele prelucrate. Sunt interogate astfel istoria răspândirii tutunului în Rusia (Matt Romaniello), consecințele pentru mediu ale implementării marilor plantații de trestie de zahăr în America Centrală și Caraibe (Urmi Engineer), dezvoltarea comerțului cu cafea prin portul Hamburg în secolul al XVIII-lea, precum și concentrarea consumului pe o elită restrânsă a societății de aici (Christine Fertig și Ulrich Pfister).

Exemplele invocate de autori, atât în sensul de categorii vaste de obiecte materiale, cât și în acela al micro-metodologiei individualului amintite de editori, sunt variate și nu pot constitui decât începutul unei priviri mai atente asupra rolului jucat de cultura materială în transformarea mentalităților la nivel global ce se accelerează odată cu începuturile a ceea ce ulterior va fi numită și definită ca modernitate. Deschizând acest drum, lucrarea de față poate pune bazele unui solid program de cercetare al globalizării *sui generis* ce caracterizează (deja) modernitatea timpurie, globalizare exprimată aici prin intermediul culturii materiale, un program cu multiple posibilități de dezvoltare, unele dintre ele nebănuite dată fiind bogăția inerentă a materialului de studiat, cât și diversitatea ipotezelor ce se pot iniția cu privire la conexiunile implicate în dinamica deja efervescentă la nivel global ce îl definește pe acesta.

BIBLIOGRAFIE

- Dipesh Chakrabarty, *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2007.
- Ross E. Dunn, Laura J. Mitchell, Kerry Ward (editori), *The New World History: A Field Guide for Teachers and Researchers*, ediția a II-a, Oakland, California: California University Press, 2016.
- Anne Gerritsen și Giorgio Riello (editori), *The Global Lives of Things: The material culture of connections in the early modern world*, London and New York: Routledge, 2016.
- Diego Olstein, *Thinking History Globally*, Basingstoke and New York: Palgrave MacMillan, 2015.
- Bonnie G. Smith and Anand A. Yang, „Editor’s Preface”, în Daniel R. Headrick, *Technology: A world history*, Oxford etc.: Oxford University Press, 2009, pp. vii-ix.
- Barbara Weinstein, „History Without a Cause? Grand Narratives, WorldHistory, and the Postcolonial Dilemma”, *International Review of Social History* 50 (2005), pp. 71–93.
- <https://global.oup.com/academic/content/series/n/new-oxford-world-history-nowh/?cc=ro&lang=en&>, accesat la 12.02.2017.
- http://www.life.ro/fashion/paula-negrea-designer-daca-ai-pantofi-statement-sa-ii-lasi-pe-ei-sa-atraga-atentia-sa-cuceresti-cu-ei-sa-nu-ti-pui-si-mini-si-decolteu-si-ruj-rosu-si-poseta-extravaganta-16663139?utm_source=news.ro&utm_medium=article_box&utm_campaign=Box_Content_Promo, accesat la 23.02.2017.
- http://global.history.ox.ac.uk/?page_id=1772, accesat la 23.02.2017.